

๔๕. ความรู้ประจักษ์แจ้งด้วยปัญญาทั้งความหมายและเหตุผล

Full Comprehension with Significant and Rational Wisdom

ขอน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

In Honor of the Blessed One of the Fully Enlightened One

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network. 2016

ความสำคัญของบทความ

ในการพิจารณาไตร่ตรองประเด็นหัวข้ออะไรก็ตามในการปฏิบัติธรรมหรือการเจริญภาวนาธรรมฐานนั้น ให้หวนนึกถึงธรรม ๒ อย่าง ได้แก่ (๑) สาเหตุของประเด็นที่อยู่ในความสนใจ ซึ่งต้องรู้ด้วยปัญญาอย่างแตกฉาน [Discrimination] ไม่ว่าจะเป็นปัญญาสามัญทางโลกหรือปัญญาญาณทางธรรม ที่เรียกว่า “**สัมมปฏิบัติสัมภิตา**” คือ ปัญญาแตกฉานในธรรม ปรีชาแจ้งในหลัก เห็นอรรถาธิบายพิสดาร ก็ สามารถจับใจความมาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เห็นผลอย่างหนึ่ง ก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้ และ (๒) ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากเหตุดังกล่าวนี้ ด้วยปัญญาสามัญทางโลกหรือปัญญาญาณทางธรรม ที่เรียกว่า “**สัมมปฏิบัติสัมภิตา**” คือ ปัญญาแตกฉานในอรรถ ปรีชาแจ้งในความหมาย เห็นข้อธรรมหรือความย่อ ก็สามารถแยกแยะอธิบายขยายออกไปได้โดยพิสดาร เห็นเหตุอย่างหนึ่ง ก็สามารถคิด แยกแยะกระจายเชื่อมโยงต่อออกไปได้จนล่วงรู้ถึงผล เพราะฉะนั้น จะสังเกตได้ว่ามีเหตุปัจจัยองค์ประกอบ ๓ อย่าง มาประสานรวมกัน ได้แก่ (๑) **ปัญญา-Wisdom** (๒) **เหตุ-Causes** และ (๓) **ผล-Results** จึงจะเป็นสมุฐานสำคัญให้เกิดความรู้แจ้งแทงตลอดในธรรมหรือสภาวะธรรมทั้งหลาย [ปฏิเวธ] นอกจากนี้ องค์ประกอบดังกล่าวนี้ ยังเป็นบาทฐานสำคัญทำให้เกิดปัญญาญาณสำคัญๆ เบื้องต้น ได้แก่ (๑) **ปัญญาเห็นธรรมทั้งปวง-ดวงตาเห็นธรรม-ธรรมจักขุ** หรือที่เรียกว่า “**ทิพจักขุญาณ**” คือ ความรู้เห็นด้วยญาณทัสสนะในธรรมหรือสภาวะธรรมทั้งหลายโดยหลักปฏิจจนูปบาท และ (๒) **ปัญญาตรัสรู้ธรรม-สัมโพธิญาณ-อัสวักขยญาณ** คือ ความรู้เห็นด้วยญาณทัสสนะในสภาวะธรรมหรือนามรูปโดยไตรลักษณ์ โดยปัญญาญาณในภาวนาทั้ง ๒ อย่าง นี้ จะเป็นองค์ความรู้แห่งสัมมาทิฐิในการหลุดพ้นจากวัฏฏะ เพราะรู้รอบด้วยปัญญาในอริสัจธรรมทั้งปวง ที่เรียกว่า “**อริยสัจจ์ ๔**” ที่อยู่ในโลกุตตรธรรม ได้แก่ **ทุกขอริยสัจจ์-ทุกขสมุทัยอริยสัจจ์-ทุกขนิโรธอริยสัจจ์-ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจจ์** ที่ต้องสัมปยุตต์ด้วย “**อริยมรรคมีองค์ ๘-อริยอัฏฐังคิกมรรค**” หรือความบริสุทธิ์แห่งไตรสิกขา ที่เรียกว่า “**วิสุทธิ ๓**” โดยภาพองค์รวม เรียกว่า “**ธรรมสามัคคี**” นั่นเอง.

บทความที่ ๔๕ ประจำปี ๒๕๕๕ – ความรู้ประจักษ์แจ้งด้วยปัญญาทั้งความหมายและเหตุผล

ในโลกนี้เห็นจะมีเพียงพระพุทธศาสนาเท่านั้น ที่พัฒนาฝึกอบรมจิตใจด้วยสมถภาวนาและปัญญาด้วยวิปัสสนาภาวนา เพื่อให้เข้าถึง “ญาณทัตตนะ” คือ ปัญญาที่แจ้งเห็นจริง และ “อาสวัภยญาณ” คือ ความตรัสรู้ อันเป็นปัญญาที่เห็นความหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งหลายและทุกข์ทั้งปวง บรรดาปัญญาญาณในวิปัสสนาทั้งหลายนั้น มีฐานสำคัญจากการพัฒนาตนมาจาก ศีลบริสุทธิ์และจิตที่บริสุทธิ์จากกิเลสทั้งหลาย คือ มีพฤติกรรมงดงามและจิตใจปราศจากนิวรณ์ ที่เรียกว่า “จรณะ ๑๕” ซึ่งประกอบด้วยเจริญภาวนา ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) กายภาวนา (๒) คีลภาวนา และ (๓) จิตตภาวนา โดยจำแนกเป็นแนวทางปฏิบัติ ๔ ด้าน นั่นคือ (๑) สีสัมปทา ๑ (๒) อปัณณกปฏิบัติ ๓ (๓) สัทธรรม ๗ และ (๔) ฌาน ๔ ดังนั้น เกณฑ์มาตรฐานนั้นนำไปสู่ความเป็นเลิศแห่งสัมโพธิะนั้น โยคาวจรทั้งหลายนั้น ต้องรู้เห็นขอบเขตขององค์ความรู้ด้วยปัญญาแตกฉาน ทั้งในด้านประโยชน์ [อรรถปฏิสัมภทา] และหลักทฤษฎี [สัมปปฏิสัมภทา] ปัญญาดังกล่าวนี้ เป็นคุณสมบัติของพระอรหันต์ทั้งหลายผู้บรรลุความตรัสรู้สัมโพธิญาณ ที่เรียกว่า “พระอรหันตจีณาสพ” ในบางครั้ง สาธุชนทั้งหลายอาจคิดว่าเป็น “สภาวะแห่งพุทธะ” ที่ห่างไกลเกินไป ไม่เป็นประโยชน์แก่ปัจจุบันที่กำลังดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม เลยก้อ โอกาสมอบสิทธิให้แก่ฝ่ายพุทธบริษัทเท่านั้น ที่จะเป็นฝ่ายครอบครองฝ่ายเดียว ทศนคติที่มักง่ายเพราะด้อยปัญญาเช่นนี้ ย่อมเป็นเหตุให้ละเลยในการปฏิบัติธรรมได้ อันเป็นการเสียโอกาสที่จะทำความดีจนสำเร็จที่สุดรอบแห่งชีวิต ผลของกรรมที่ตามมา คือ ความเป็นชนผู้หลงทิศ ไม่ได้ดีสักอย่าง ไม่ว่าจะเป็นทางโลกหรือทางธรรมก็ตาม รู้ก็เหมือนกับไม่รู้แจ้ง เห็นก็เหมือนกับไม่เห็นจริง จะดีก็ไม่ได้ดีจริง จะบ้าก็ไม่บ้าจริง สุกๆ คิบๆ เพราะมีนิสัยไม่เป็นคนจริงจังกับชีวิต พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า นั้น เป็นเรื่องจริงจังเด็ดขาด ไม่ใช่เรื่องมาทำกันเล่นๆ แล้วถือเป็นจริง ความยากง่ายของการปฏิบัติธรรมนั้น จึงขึ้นกับอุปนิสัยและปัญญาที่ประกอบด้วยเหตุผล [โยนิโสมนสิการ] โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การถือปฏิบัติตามแนวทางที่ไม่ผิดพลาด ที่เรียกว่า “อปัณณกปฏิบัติ ๓” ผู้ปฏิบัติตามยอมเป็นผู้ดำเนินอยู่ในแนวทางความปลอดภัยจากทุกข้ออย่างแน่นอนไม่ผิดพลาด ได้แก่ อินทริยสังวร-โภชนมัตตัญญุตตา-ชาคริยานุโยค แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อรู้เห็นเข้าใจธรรมเป็นอย่างดีแล้ว ก็ต้องมีไหวพริบปฏิภาณประยุกต์คัดแปลงธรรมนั้นให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต ประเด็นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด ความรู้แจ้งเห็นจริง [สัมโพธิะ] และความรู้แจ้งแทงตลอด [ปฏิเวธ] นั้น เป็นเรื่องของวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในประเด็นของอรรถธรรม คือ “พระนิพพาน” โดยมีวัตถุประสงค์เป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและอยู่ในสภาวะอันยอดเยี่ยม [ทัศนอันเยี่ยม-ปฏิบัติอันเยี่ยม-การหลุดพ้นอันยอดเยี่ยม = อนุตตริยะ ๓] ฉะนั้น วิธีชีวิตที่ดำเนินอยู่จึงต้องมีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจน ประกอบด้วยศรัทธาและฉันทะที่แรงกล้าอย่างมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว ไม่วอกแวกออกนอกกลุ่มนอกทางสายกลางแห่งปัญญา คือ “มัชฌิมาปฏิทา” เพื่อดำรงอยู่ในกระแสแห่งอริยมรรค ได้แก่ อริยสัจ ๔-อริยมรรคมีองค์ ๘-อริยมรรคญาณ ๔ [มรรค ๔] โดยดำเนินชีวิตตามลำดับแห่งไตรสิกขา [ศีล-สมาธิ-ปัญญา] ถ้าเป็นฝ่ายปัญญาให้ถือปฏิบัติตาม “อริยมรรคมีองค์ ๘” ได้แก่ ปัญญา-ศีล-สมาธิ นั่นคือ (๑) เริ่มต้นด้วยปัญญา (๒) ดำเนินด้วยปัญญา (๓) นำไปสู่ผลด้วยปัญญา คือ เกิดองค์ความรู้ ๒ อย่าง ได้แก่ (๑)

ปัญญาเห็นธรรมทั้งหลาย นั่นคือ เห็นสภาพแห่งทุกข์และสาเหตุแห่งทุกข์ ด้วย “นามรูปปริจเฉทญาณ–ปัจจัยปริคคญาณ” ที่เรียกว่า “ทิพพจักขุญาณ” หรือ “ธรรมจักขุ” กับ (๒) ปัญญาตรัสรู้ธรรม นั่นคือ ความรู้แจ้งเห็นจริงอย่างแทงตลอดด้วยสมาธิและปัญญาในวิปัสสนาภูมิ ที่เรียกว่า “อริยสัจ ๔–อริยมรรคมีองค์ ๘–มรรค ๔” นั่นคือ “อริยมรรค” จนสามารถตรัสรู้ได้ด้วย “สัมโพธิญาณ” [อาสวักขยญาณ] ฉะนั้น ความรู้แจ้งแทงตลอด [ปฏิเวธ] ทำให้รู้เห็น [ญาณทัสสนะ] ผลแห่งการปฏิบัติตามความมุ่งหมาย นั่นคือ “ความแจ้ง–ความสว่าง–ความสงบ” ที่เกิดขึ้นในใจ ที่เรียกว่า “พระนิพพาน” นั่นเอง ซึ่งเป็นสภาวะปราศจากกิเลสทั้งหลายและทุกข์ทั้งปวง นั่นคือ จิตสามารถสวຍ “วิมุตตिसุข” ได้ในวิปัสสนาภูมิอันเป็น “สัจภาวะแห่งนิพพาน” เพื่อยกระดับจิตใจไปสู่ “โลกุตตรภูมิ” ตลอดไป อันเป็นภูมิของพระอริยเจ้าทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ ภูมิของพระอริยเจ้าจึงแตกต่างจากภูมิของปุถุชน ที่เรียกว่า “วิวิญญะ–นิพพาน” กับ “วิญญะ–สังสารทุกข์” หรือ “โลกุตตรธรรม” กับ “โลกียธรรม” อีกนัยหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า จิตของพระอรหันต์เป็นแค่อาการของจิต [กิริยาจิต] ไม่ประกอบด้วย “กิเลส–กรรม–วิบาก” เป็น “วิวิญญะ–ขันธวิมุต” จึงไม่เป็น “อุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์” [อุปาทานทุกข์] จิตนั้นย่อมครองอาการด้วย “จตุตถฌานกุศลจิต” [อุเบกขา–เอกัคคตาแห่งสมาธิ] อันมั่นคงในการก่อสร้างกุศลกรรมประกอบด้วยปัญญาและเหตุผล คือ “สติสัมปชัญญะ–สติปัญญา” [ญาณทัสสนะ] ที่รู้แจ้งเห็นจริงสภาวะธรรมตามจริงจึงตรัสรู้ได้ [สัมโพธิระ–ยถาภูตญาณทัสสนะ] ในทางตรงกันข้าม ปุถุชนทั่วไปจะมั่นคงใน “โลกธรรม ๘–โลกียธรรม–โลกียภูมิ” เพราะไม่ประกอบความเพียรด้วยการมโนสิการกรรมฐานอย่างสืบเนื่อง อยู่เนืองๆ เป็นนิตย์ จิตจึงมีนิรันดรอันเศร้าหมองปราศจาก “ฌาน–ญาณ” [สมณะ–วิปัสสนา] จึงไม่เกิดปัญญาประจักษ์แจ้งในธรรมทั้งปวง [อโยนิโสมนสิการ] จึงพิจารณาโลกอย่างบิดเบี้ยวจากความเป็นจริง ไม่สามารถอยู่ใน “สันติบาท” [เสรีธรรม–โพธิปักขิยธรรม–มรรคภาวนา] ได้ อันเป็นความมืดบอดในชีวิต ไม่ประสบความสุขความเจริญอย่างแท้จริง อยู่กับสิ่งไม่จริง ชีวิตก็เป็นของปลอม วิญญาณก็เป็นของปลอม ตายก็ตายไม่จริง ส่วนการละสังขารของพระอริยเจ้าเป็นการมรรณภาพจริง [ชีวิตสมสึสี] ที่เรียกว่า “พระปรินิพพาน” อันเป็นความสงบอย่างแท้จริง เพราะหยั่งรู้ด้วย “ปัญญาญาณแห่งภาวนามยปัญญา” ที่ครบถ้วนบริบูรณ์สมบูรณ์ ดังนั้น ผู้ประกาศตนเป็นพุทธมามกะดีแล้วนั้น ถึงประพฤติดนปฏิบัติธรรมโดยไตรสิกขา นั่นคือ (๑) ศีล ด้วยการควบคุมพฤติกรรมทั้งกายและวาจาให้บริสุทธิ์จากกิเลสทั้งหลาย (๒) สมาธิ คือ การฝึกรวมจิตใจปราศจากนิรันดรและอกุศลธรรมทั้งหลาย และ (๓) ปัญญา เป็นการฝึกรวมปัญญาให้เกิดความรู้โดยญาณทัสสนะที่ปราศจากกิเลสทั้งหลาย และทั้งหลายทั้งปวงของการปฏิบัติธรรมนั้น คือ กระบวนการในการดับทุกข์แห่งชีวิตของตนเป็นบรรทัดฐานของการปฏิบัติธรรม.

